

JELENVALÓ ÉS VISSZATÉRŐ SZAVAINK

Jegyzetek a háború huszadik napján, 1999. április 12-én

KALAPIS ZOLTÁN

Húsz napja, hogy ránk hozták a háborút!

Valójában eddig is otthonunk csendes társbérője volt, de most kilépett a tévéből, s erőszakosan, lármásan beköltözött mindennapjainkba a maga teljes valóságában.

Részünké vált, bőrünk alá bújt, borzolja idegszálainkat. A háború zaja betölt minden zugot, fejünk felett gyilkos fegyverek röpködnek, becsapódnak, fülsiketítően robbannak. A légnyomás megremegteti az ablakokat, be is töri azokat. Az asztalon gyertya, gyufa, zseblámpa . . .

Szókincstárunk mélyéből pánikosan bújnak elő szunnyadó szavaink: légiveszély, légiriadó, légitámadás. Megnyitották az óvóhelyek vasajtáját, a pincéket kitisztították, felseperték. A háború szavunk nem is volt elsüllyesztve: folyton itt lebegett körülöttünk.

Feltörnek emlékként az elavult szavak is: elsötétítés, szőnyegbombázás. S jönnek csöstül az újak: „lopakodó, cirkálórakéta, rádiólokátor, AWACS (radarkészülékkel felszerelt harci repülőgép), APACHE (elektron-optikai irányítású, páncéltörő rakétával felszerelt helikopter) . . .

A régi filmhíradók gyakori képe volt a hatalmas, légcsavaros bombázók raja, amint a sötétségbe borult városok fölé repültek, s a pilóták gyakorlott mozdulattal szabadultak meg veszélyes terhüktől. Másnap öles betűkkel jelentették az újságok, hogy ez meg ez a város „szőnyeget” kapott.

Most nem kell elsötétíteni a városokat, az nem segít. Vaktában sem kell kioldani a bombákat – a számítógépes vezérlés, a műholdirányítás korában élünk. A föld-föld rakétákat a Földközi-tenger vagy az Adria bármelyik pontjáról el lehet indítani, s Belgrád bármelyik középületét hajszálpontosan el lehet találni, még válogatni is lehet, hogy a második emelet hatodik vagy hetedik ablakán vezessék-e be . . .

*

Néha azon kapom magam, hogy nem tudok együttérezni a szenvedőkkel, a félelemben élőkkel, s ez a felismerés hol elszomorít, hol megrémít, döbbenetet és szegényérzetet kelt bennem. Hát idáig jutottam?

Minden alkalommal újra meg újra korholom magamat, restelkedve, megszegyenülve nézek a tükörbe: ki vagy te, hogy ítélkezz mások felett, kajánkodj mostani bajaikon, s hagyjad, hogy Lucifer meggyújtsa szemében a káröröm pokoltüzét? Az igaz, hogy ezen a világon semmit sem lehet büntetlenül tenni, mindenért egyszer fizetni kell, de ezt mégse neked kell mondani, ez nem a te dolgod, attól függetlenül, hogy neked is velük együtt vezekelned kell.

Ezért, biztatom magamat, több együttérést azokkal, akikkel együtt élsz, akikkel közös a fedeled. Ez lenne az én dolgom. Meg talán az is, hogy az emberséget nem tanúsítók között is megőrizsem emberségemet.

És a szavak hitelét is. Hogy azonos értelműek legyenek akkor is, ha rólam van szó, akkor is, ha másról.

*

A repülőgépről ledobott bombát – a robbanó töltésű testet –, ejtőlőszernek mondja a szaknyelv. Vajon a hajtóművel felszerelt rakétáknak mi a gyújtófogalma? Lökéjű muníció?

Üres, haszontalan nyelvészkedés. A dolog érdemi részét Radnóti már megfogalmazta: „Hangos bomba túr a földbe és megtépett hússal hullsz majd szertesztét.”

*

Mondtam már, hogy az elsötétítés értelmét vesztette. A légiriadó idején sem kapcsolják ki a közvilágítást, fénylenek a kirakatok (már amelyik, de ez már nem a háború következménye), izzanak a neoncsövek. Az otthonok ugyan nem úsznak fényárban, de az ablakok mégis fénylenek: ezernyi jánosbogárka az éjszakában.

Mostanság másfajta elsötétítés járja: az ítélőképességre, a világos látásra borult homály. Minden fény elzárva, hályog a szemeken.

Sötét gondolatok, vak ösztönök ülik nászukat, nyomorúság és reménytelenség mindenütt.

Lesújtó tény: nincs, aki megmondaná, mit hoz a holnap. És azt, hogy mi jöhet még. „Sűrű setét az éj”, mondhatnánk Arany Jánossal.

Még az a jó, hogy az éjszaka után jön a reggel, a sötétséget a virradat váltja fel. Nem tudhatjuk, hogy mikor, a társadalomban nem a természet rendje uralkodik. De hogy jön, az oly biztos, mint a kétszerkettő. Még akkor is, ha az utat mostanság nem Európa felé mutatják . . .

*

Nem hagyom, hogy kimozdítsanak tengelyemből, megingassák nyugalmamat. Csinálom a dolgomat most is: új kéziratokkal bajlódok, rendezem a régieket. De amint átlépek a küszöböt, apró bosszúságok érnek, idegesítő változásokba botlok. A nyugtalanság próbál hatalmába keríteni, a levegő teli van hangos és elfojtott politikai hevítéssel.

Szürkülödik, kezembe veszem az egyszál bélű, kilúgozott reggeli lapokat: olvasom a hadijelentéseket a hadiújságban. Mintha egy kéz írná őket, mintha a jelzők használatát is szigorúan előírták volna. Tudomásul veszem, hogy háború van, rendkívüli állapot, amely azoknak kedvez, akik eddig sem lelkesedtek a többszólamúságért, a másságért.

Délelőtt benézek a szerkesztőségbe. A kapufülkéből jól ismert arc kéri személyazonossági igazolványomat. Több mint ötven éve járok ide, ő is már húsz éve ismer, de a szabály az szabály. Nem tehet róla, hogy a portásokat újra cerberussá léptették elő. Nem is áll jól nekik . . .

Estefelé a híradót nézem, egy van belőle, mint a jó istenből. Egy első világháborús vicc jut eszembe: a kisbíró kidobolja, hogy a győzedelmes katonaság újabb területeket foglalt el, ennyi és ennyi ágyút zsák-

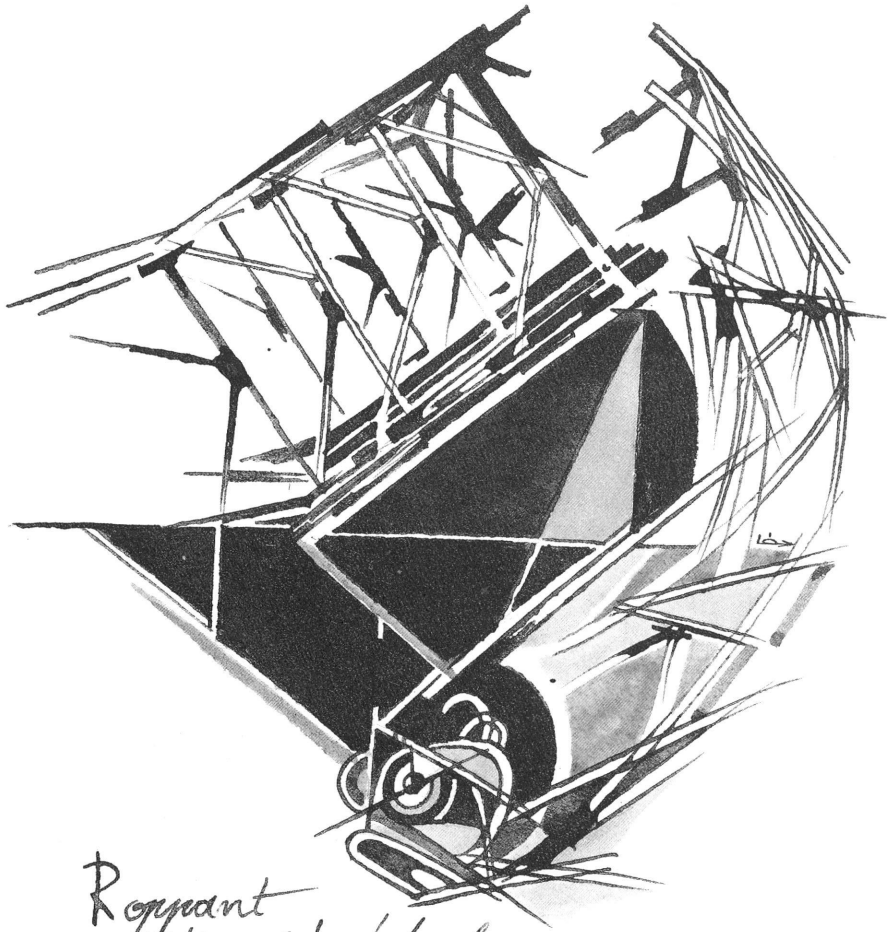
mányolt, ennyi és ennyi hadifoglyot ejtett. „És a mi veszteségeinkkel mi van?” – érdeklődik a szomszéd. „Azt máshol dobolják” – mondja a derék altiszt.

Este egykedvűen hallgatom, hogy újra működésbe hozzák a szirénák forgó korongját. Átható, kellemetlen vijjogás . . . Nem készülődök az óvóhelyre, pedig itt van alattam. Ebben a hónapban töltöm be a hetvenegyed. Már egy ideje hol kocogva, hol csoszogva megyek a másvilág irányába, az már igazán se nem oszt, se nem szoroz, hogy a szívbaj, vagy valamely más betegség vesz le a lábamról, vagy éppen egy formásan karcsú rakéta, ha célt téveszt.

Meg aztán kényelmes öregúr is vagyok már, nem szívesen mondok le megszokott fekvőhelyemről. Nem sokkal a légiriadó után el is teszem magamat holnapra. Vár a hajnali munka, barátokozok majd újra a drága szavakkal, a jelenvalókkal és a visszatérőkkel is.

Sugaras fények, sugaras álmok, hol vagytok? – sóhajtok fel, s ima helyett néhány varázsszót mormolok: békesség, nyugalom, jólét.

Nem felejttem a türelmességem sem, ha már a testvériség nem megy . . .

Roppant
hálóban hanyódom
s éjfélikor talán...

Filinszky

Léphafi Pál rajza